

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

O.X. Tuxtayev¹, Aslanova Noila Boltayevna²

¹*Samarqand viloyati XTXQTMOHM o`qituvchisi,*

²*Samarqand viloyati XTB.Paxtachi tumani XTBga qarshli 5- umumiy o`rta ta`lim maktabi
boshlang`ich sinf o`qituvchisi*

TA'LIM JARAYONIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY JIHATLARI

Annotatsiya: Ushbu maqolada avvaldan loyihalashtirgan ta'lim-tarbiya jarayonining pedagogik texnologiyasi o'zida metodlar tizimi, maqsad, shakl va vositalari, o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyat ko'rsatish imkoniyatlari hamda yakuniy kamchilikga erishish borasidagi muammoni tahlil qilingan va metodik tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, hamkorlik, zamonaiy yondoshuvlar, pedagogik texnologiyalar, samarali natija, yondashuv, kafolatlangan.

Pedagoglarning ish amaliyotida ba'zida texnologik qurilgan o'qitish metodlari emas, balki foydali bo'lsa-da allaqachon o'zlashtirilganlar "*pedagogik texnologiya*" tushunchasi bilan belgilanadi.

Aslini olganda, *pedagogik texnologiya* - bu o'qitishga o'ziga xos bo'lgan yangicha (innovatsiya) yondashuvdir. U pedagogikadagi ijtimoiy-muxandislik tafakkurining ifodalanishi, texnografik ilmiy ongning pedagogika sohasiga ko'chirilgan tasviri, ta'lim jarayonining muayyan standartlashuvi hisoblanadi.

Pedagogik texnologiya deganda, texnologik (ishlab chiqarishdagi) yondashuvlarga aynan o'xshash bo'lgan ta'limda qo'yilgan maqsadlarga erishish kafolatlangan ta'lim jarayoni tushuniladi. Bunday ta'lim jarayoni *texnologiyalashtirilgan ta'lim* deyiladi.

• *Texnologiya*- biror ishda, mahoratda, sanoatda qo'llaniladigan usullar. Yo'llar yig'indisidir.

Pedagogik texnologiya- o'qitishning, ta'limning shakllari, metodlari, usullari, yo'llari, tarbiyaviy vositalarining maxsus yig'indisini belgilovchi psixologik tartiblar majmuasi; u pedagogik jarayonning tashkiliy-uslubiy vositalaridan iborat.(B.T.Lixachyov.)

Pedagogik texnologiya - ta'lim metodlari, usullari, yo'l-yo'riqlari hamda tarbiyaviy vositalar yig'indisi; u pedagogik jarayonning tashkiliy-uslubiy vositalari majmuidir. Bu o'z oldiga ta'lim shakllarini optimallashtirish vazifasini qo'yuvchi, butun o'qitish va bilimlarni o'zlashtirish jarayonini texnik resurslar va odamlarning o'zaro munosabatlarini hisobga olgan holda yaratish, qo'llash va aniqlashning tizimli metodidir.

Ta'lim texnologiyasi- ta'lim maqsadiga erishish jarayonining umumiy mazmuni, ya'ni, avvaldan loyihalashtirilgan ta'lim jarayonini yaxlit tizim asosida, bosqichma-bosqich amalga oshirish, aniq maqsadga erishish yo'lida muayyan metod, usul va vositalar tizimini ishlab chiqish, ulardan samarali, unumli foydalanish hamda ta'lim jarayonini yuqori darajada boshqarishni ifodalaydi. (O'.Tolipov.)

Yunesko ta'rif: *Pedagogik texnologiya* – ta'lim berish va o'zlashtirish usullarini yaratish, qo'llash ularni yagona tizimga keltirish, yo'li bilan inson salohiyati va texnik vositalarining barcha imkoniyatlaridan muvofiq foydalanib, bilimlar o'zlashtirilishining eng maqbul jarayonidir.

Pedagogik texnologiyalarning mezonlari.

- a) Shaxsiy faoliyatli yondoshuv.
- b) Tanqidiy-ijodiy fikrlash.
- c) Qaror qabul qilish.
- d) Jamoada hamkorlikni qaror toptirish.

Oqitish texnologiyasini belgilash- bu kasbiy faoliyat sohasidagi ta'limiy va takomillashish samarasini taminlovchi oquv jarayonini me'yoriy boshqarib turishdir.

Ilmiy adabiyotlarda pedagogik texnologiyaning uch aspekti to'g'risida fikr yuritiladi: ilmiy, tavsifiy, amaliy.

- Ilmiy aspektda oqitishning maqsadi, mazmuni va metodlari ilmiy asoslanadi hamda pedagogik jarayon loyihalashtiriladi.

- Tavsifiy aspektda rejalashtirilgan oqitish natijalariga erishishning maqsadi, mazmuni, metodlari va vositalarining ishtiroki asosida algoritm jarayoni ishlab chiqiladi.

- Amaliy aspektda pedagogik texnologiya jarayoni amalga oshiriladi.

Ta'lim amaliyotiga nisbatan pedagogik texnologiyaning uch sathi belgilanadi:

1. Umumpedagogik texnologiya yaxlit talim jarayonini ifoda qiladi
2. Xususiy predmetli texnologiya bir fan doirasidagi oquv – tarbiya jarayonini amalga oshirish metodlari va vositalaridan iborat bo'ladi.
3. Lokal (modul) texnologiya oquv tarbiya jarayonining maxsus didaktik va tarbiyaviy vazifalarni hal qilishga qaratiladi.

Metodika-o'quv jarayonini tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar majmuasi. Pedagogik tizim jarayonlar, vositalar majmuasidan iborat bo'lib, o'quvchilarda oldindan belgilangan shaxs sifatlarini shakllantirishga pedagogik ta'sir etishni maqsadga muvofiq tarzda amalga oshiradi.

Pedagogik tizim komponentlari:

- Ta`lim (tarbiya) maqsadi.
- Ta`lim (tarbiya) mazmuni.
- Didaktik jarayonlar.
- Ta`lim (tarbiya) ning tashkiliy shakllari.
- O`qitishning texnik vositalari.
- O`quvchi va o`qituvchi hamkorligi.

Ta`lim prinsiplari.

Ta`lim maxsus tayyorlangan kishilar rahbarligida o`tkaziladigan, o`quvchilarni bilim, ko`nikma va malakalar bilan qurollantiradigan, bilim, qobiliyatlarini o`stiradigan ularning dunyoqarashini tarkib toptiradigan jarayondir.

1) Tasvir shaklida. Masalan, ilmiylik prinsipi fan va o`quv predmeti o`rtasidagi aloqadorlikka asoslanadi. Bu erda ilmiylik prinsipi tasvir orqali bayon qilinadi.

2) Qoida shaklida. Masalan talimda oddiydan murakkabga qarab boriladi. Bu jumladan tushunarlik prinsipi qoidasiga asoslangan, ya`ni normallashtirilgan. Talim prinsiplari qoida shaklini olavergan sari, ulardan amaliyotda foydalanish imkoniyatlari ham kengayaveradi.

Talim-tarbiya jarayonining didaktik nuqtai nazardan takomillashuvi faqatgina ushbu jarayonni tashkil etish va boshqarish yo`llarini to`g`ri tanlash bilan ta`minlanadi. Pedagogik texnologiyani boshqarish o`zida ikki yo`nalishni mujassamlashtiradi:

Faoliyatni boshqarish;

Talabalar jamoasini boshqarish.

Muammo – bu ilmiy bilish zarurligini ifodalashning subektiv shaklidir.

Muammoli ta`lim - talim jarayonida muammoni (vazifalarni) qo`yish va ularning o`quvchilar tomonidan yechilishi bo`lib hisoblanadi.

Muammoli vaziyat - bu o`quvchiga tanish bo`lgan ma`lumotlar, yangi faktlar va hodisalar o`rtasidagi ziddiyatdir. Bu ziddiyat bilimlarni ijodiy o`zlashtirish ushun harakatlantiruvshi kuchdir.

Adabiyotlarda muammoli vaziyat yaratishning quyidagi ko`p uchraydigan usullari qayd etilgan: hodisalar, o`rganilayotgan tushunchalar mohiyatini tushuntirish uchun muammoli vazifalar qo`yish;

- olingan bilimlarning amaliy tadbiqu usullarini topish uchun muammoli vazifa qo`yish;

- o`quvchilarni hodisalar va faktlar orasidagi ziddiyatlar va nomuvofiqliklarni tushuntirib berishlarga undash;

- ilmiy tushunchalari va hayotiy tasavvurlari orasidagi ziddiyatni keltirib chiqaradigan fakt va hodisalarni tahlil qilishga undash;

- fakt hodisa, xatti-harakatlar, xulosalarni solishtirish, qiyos qilishga undash;

Muammoli ta`limning darajalari, ya`ni muammo quyidagicha shakllantiriladi.

• O`qituvchi muammoni toliq yoritadi va yechimini topib beradi, qarshi savollar yordamida o`quvchilarni fikrlashga ixtiyoriy majbur etadi.

- O‘qituvchi muammoni qo‘yib, uning mazmunini ifodalaydi. Keyin o‘quvchilarni muammo yechimini mustaqil izohlashga yo‘naltiradi.
- O‘qituvchi muammoni bayon etmaydi, balki muammoli vaziyat yaratadi. O‘quvchilar bu vaziyatdan chiqish yo‘llarini izlashadi.
- O‘qituvchi izlanish sohasini belgilaydi xolos, muammoga yaqinlashib boradi, lekin uning yechimini ko‘rsatib aytadi, balki unga o‘quvchilarni yo‘naltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Azizxo‘jayeva N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent-2019 -yil.
2. Ishmuhammedov P. Abduqodirov A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: “Ma’naviyat” 2018-yil.
3. G‘afforova T. Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar . – Toshkent: “Tafakkur” 2017-yil.
4. Boshlangich ta’lim jurnali. 2020-yil, 4-son
5. Boshlang‘ich ta’lim jurnali. 2018-yil. №1-son
6. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish – T. “Fan va texnika” 2018- yil.